

§ 89 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I, forts.

Block F: Den allmänna gudstjänsten, Sanctus, Herrens bön, Brödsbrytelsen, Agnus Dei och Sändningen

LISA TEGBY:

Ordförande! Jag talar för utskottet och jag talar nu om Sändningen som finns på sidan 115 i den här rättade ordningen, bilaga 4. Utskottet menar att anvisningstexterna i Sändningen är oklara och vi vill förtydliga dem. Momenten i Sändningen kan ske i valfri ordning men vi vill tydligt markera att en psalm alltid ska ingå i Sändningen. För att sedan klargöra hur psalm och Benedicamus förhåller sig till varandra föreslår vi som ni ser, att det ska stå Lovpsalm eller Benedicamus. Vi vill också göra ytterligare ett förtydligande genom en radbrytning mellan psalm och avslutande musik, lite nedanför mitten på sidan. Inga avgörande förändringar alltså, men ett tydliggörande.

BIRGITTA HALVARSSON:

Ordförande! Nu talar jag för kyrkostyrelsen och vi ställer oss bakom utskottets förslag och tycker att det är bra både när det gäller beslutspunkt 20, som också innebär avslag på motionerna 2017:7, 2017:122 och 2017:154, och i beslutspunkt 2, som är mindre justeringar som faktiskt gör att förslaget blir bättre, så vi ställer oss bakom detta.

Jag har också lust att säga att handboken är ju ändå till för att hjälpa oss att få något slags ordning och struktur på gudstjänsten så att när vi besöker en gudstjänst ska vi känna att vi känner igen oss, att vi vet att vi är på en gudstjänst i Svenska kyrkans ordning. Sedan är det ju viktigt att det finns ett stort och innehållsrikt urval och att det där också finns alternativ så att vi kan välja det som ändå talar till oss i den församling som vi är en del av. När det handlar om gudstjänstglädje och inspiration då är det ändå evangelium och lovsång och därmed Kristus som vi ställer i centrum. Handboken stöttar oss i det.

BERTIL MURRAY:

Ordförande! Jag yrkar bifall till motion 2017:7 punkt 1 och 2 samt motion 2017:154. Motion 154 tar upp Helig/Sanctus, nr 2, och det är två synpunkter där. Båda gäller det lite överraskande att man i texten har valt att lämna 86:an och gått tillbaka egentligen till 40-talets handbok. Alltså, istället för att hålla fast vid "Herre Gud Sebaot" så talar man om "Herre Gud allsmäktig". 1986 tror jag att man sa att det är ett lite komplicerat uttryck med "Herre Gud allsmäktig" och att man föredrog "Herre Gud Sebaot" för att komma ifrån frågan om allsmäktigheten som inte är alldeles enkel att utlägga. Vad gäller den andra delen så var det "Hosianna i höjden" där man skriver "Ära åt Gud i höjden". Det är kanske inte riktigt lyckat därför att "Hosianna i höjden" är intåget i Jerusalem och det här hemma här i Sanctus medan "Ära åt Gud i höjden" är Gloriat som sjungs i början på gudstjänsten. Jag tycker att den här förändringen inte är alldeles lycklig.

Sedan vill jag ägna andra halvan av min tid till "Herrens bön", Två förslag finns här. Det ena är att man i handboken skulle tydliggöra bättre att de båda översättningarna får finnas bredvid varandra. Som det nu är så är det otydligt även om det är möjligt i undantagsfall att använda den gamla "Fader vår". Jag tror att det pastoralt ovist att besluta på det sättet. De måste fortsätta att finnas. Det finns många församlingar som använder och älskar den gamla bönen. Jag tror att det är viktigt inte minst vid begravningar och liknande men det hanteras lika styvmoderligt där. Angående

den andra delen i "Herrens bön" vill jag ställa en fråga till Läronämnden om hur man ser på den här översättningen i den s.k. nya ekumeniska "Fader vår", "Förlåt oss våra skulder liksom vi har förlåtit dem som står i skuld till oss". Min fråga är, om man har förlåtit någon person hans eller hennes skulder, står de då fortfarande i skuld, för att det är så som vi får be i den här bönen, "Förlåt oss våra skulder liksom vi har förlåtit dem som står i skuld". Jag tror att det är en felaktig översättning. Jag tror inte att man ska lära människor på det sättet att man dels har förlåtit dem men fortfarande står i skuld. Det hade varit mycket enkelt att också ge en korrekt översättning och säga "Förlåt oss liksom vi har förlåtit dem som stod i skuld eller de som stått i skuld" då skulle man komma ifrån det här. Jag undrar om man har funderat på detta i Läronämnden?

BERTH LÖNDAHL:

Ordförande! Varje moment i mässan kan ju få mig att gå igång, därför att jag tycker att de är så fantastiska och de betyder så otroligt mycket. Det är som att blicka in i ett oändligt djup och därför har jag också skrivit en bok om mässan. Till de här momenten, som kan göra mig riktigt lyrisk, är Sanctus. Sanctus består egentligen av två olika delar, den ena är Sanctus och den andra är Benedictus. Sanctus, "Helig, helig, helig, Herren Gud Sebaot. Himlarna och jorden är fulla av din härlighet" är den lovsång som profeten Jesaja hörde, Jes:6, som seraferna sjunger inför Guds tron. Den andra delen, "Hosianna i höjden välsignad vare han som kommer i Herrens namn" är den lovsång som människorna sjunger när Jesus Kristus rider in i Jerusalem. De här två lovsångerna är förbundna med varandra som ett uttryck för att den Gud som änglarna lovsjunger i himlen inkarneras i Jesus Kristus när han rider in i Jerusalem och blir synlig där. Det är precis det som händer i nattvarden, vi deltar och delar änglarnas lovsång, och så säger vi "Här här sker det på nytt" och därför sjunger vi som människor, "Välsignad vare han som kommer i Herrens namn" för här kommer han. Det betyder att Sanctus och Benedictus ska alltid höra ihop. När man ser på alternativ 3 av Sanctus eller Helig, så ser man först att änglarnas lovsång i himlen är grumlad, kanske därför att änglarna de var inte riktigt konforma med vår tid för de sjöng faktiskt "Helig helig helig är Herren Gud allsmäktig" och då stryker man det i nr 3. Jag tror att man ska fortsätta att delta i änglarnas lovsång så som de faktiskt sjunger enligt Jes:6. I alternativ 3 så försvinner också den del som kallas Benedictus, dvs. det som är just realiserandet av Kristi närvaro i nuet, i nattvarens bröd och vin, här sker det under att Kristus kommer till oss så som han en gång red in i Jerusalem och så som han en gång dog på korset för oss. Därför yrkar jag bifall till motion 2017:30 som menar att alternativ 3 ska tas bort eftersom den inte synliggör centrala moment i nattvarens liturgi.

Agnus Dei. Där återkommer samma fenomen som vid nattvarensbönerna, dvs. att ett par av de Agnus Dei/O Guds lamm gör det otydligt med realpresensen. Så är det t.ex. i nr 5 "O Guds lamm du möter oss i bröd och vin". Varför står det inte "du möter oss i din kropp och ditt blod" för det är mer än bröd och vin. Det är Kristi kropp och blod och just det behöver uttryckas. Men bortsett från i själva instiftelseorden så är man ytterligt återhållen med de här inkarnatoriska begreppen eller realpresensen.

Jag yrkar alltså bifall till reservationerna 30 och 31.

EVELINA JOHANSSON:

Ordförande! Vi tänker oss att man pekade på en helt främmande människa och sa, känner du igen henne? Jag har aldrig sett henne tidigare, men det är ju en människa. Känner du inte igen alla människor? Lite av den känslan får jag när man pratar om igenkännande och detta kyrkohandboksförslag därför att det läggs väldig vikt vid rubrikerna. Det faktum att det finns rubriker i agendan som överensstämmer ska göra att man känner igen sig från gudstjänst till gudstjänst. Det är väl egentligen ganska självklart att det inte är rubrikerna som skapar igenkännandet. Det kanske inte är så många gudstjänstbesökare heller som lägger sådan vikt vid rubrikerna att de skapar igenkännandet till sig själva. Det är ju att momenten som sådana ter sig likartat att texterna stämmer överens. Det är det som skapar igenkännande i texterna man kan lära sig, inte rubrikerna som vi ser men aldrig använder. Därför yrkar jag bifall till motion 2017:154 om att justera texten i Sanctus 3 så att den bättre överensstämmer med den bibliska texten och det traditionella Sanctus. Nu kanske någon säger, det är inte prövat. Jo då, det är visst prövat, vi har prövat i mitt pastorat i fyra gudstjänstfirande församlingar. Det tog några veckor men efter ett tag hade alla lärt sig det nya. De sjöng "Hosianna i höjden" med kraft och kläm. Det går alldeles utmärkt och är inte alls svårt att växla över om någon är orolig för det. Det är välprövat och fungerar väl så bra som det mindre fullständiga alternativet i förslaget. Apropå att församlingen kan delta med kraft och kläm föreslog utskottet "församlingsamen" i samband med inledningsorden. Fantastiskt. Något som skulle underlätta "församlingsamen" vore om böner slutade mer likartat. I bön efter kommunionen finns 11 olika formuleringar på böneslut. Det är inget som underlättar "församlingsamen". Det är sådant som gör att man inte märker när bönen är slut förrän det är för sent att säga "amen" om man inte lär sig 11 bönerna utantill och det kräver ju ganska mycket. En eller två olika böneslut som ständigt återkommer skulle vara mycket mer användarvänligt, sannerligen för mer ovana gudstjänstbesökare. Därtill vill jag påtala ytterligare en sådan här liten ändring som försvårar användarvänligheten, nämligen i "därför är vi en enda kropp ty alla får vi del av ett och samma blod". Den här föreslagna ändringen "för alla får vi del" istället för "ty alla får vi del". Alla sådana försök att ändra ett eller två små ord i en etablerad formulering skapar just den här förvirringen för de ovana som inte firar mässan utantill som är mycket olycklig, tyvärr. Jag yrkar bifall på motion 2017:7 och 2017:154 samt reservation 30 och 31.

MAJA BENGTSSON:

Ordförande! Det har tidigare talats om språk och om enkelt språk. Jag tror att det nästan alltid är bättre att förklara än att förenkla. Barn är inte dumma. Vad vill vi ge vidare till våra barn? Barn som regelbundet firar gudstjänst lär sig texter utantill, texter som de kanske inte alltid förstår direkt men som de kommer att leva med hela livet. För de kommer ihåg dem. Nu har vi ett handboksförslag där flera av de vanliga gamla mässtexterna är utbytta mot friare formuleringar eller t.o.m. mot annat innehåll, kanske med avsikt att göra det enklare. I t.ex. "O Guds lamm" nr 4 sjunger vi "Jesus möter oss i nattvarden" och det är ju sant. Men igen, det här som vi inte säger, skäms vi över evangeliet, att Jesus tar bort våra synder. Ett barn eller för den delen en vuxen, som varje eller nästan varje söndag sjunger med i eller hör "O Guds lamm du som borttager världens synder", får med sig något som bär. Att Jesus möter oss, det håller att leva på, men att han också offrade sig för mina synder det håller också att dö på. Det vill jag skicka med mina barn.

Jag yrkar därför på bifall till reservation 31 och dessutom på att "O Guds lamm" nr 4 plockas bort.

ALVE SVENSSON:

Ordförande! Jag vill bara påminna om utskottets förslag till Välsignelsen, som hör till Sändningen, att kunna använda formuleringen "välsigne dig" likaväl som "Herren välsigne er". Jag vill bara påminna om det. Jag vet att det har talats emot det tidigare här i debatten och just då hade jag inte tillfälle att gå fram. Men jag vill nämna att jag blev väldigt glad när det förslaget kom med i utskottets betänkande. Man kan läsa om det på sidan 34 i betänkandet. Det förekommer så i Norska kyrkan. Meningen är inte att vi ska byta ut det vanliga sättet att tilltala församlingen, utan det är att vi ska ha som ett alternativ att vi kan säga "Herren välsigne dig och bevare dig". Det var bara det jag ville säga.

MATS HAGELIN:

Ordförande! Jag vill slå ett slag för den gamla översättningen av "Fader vår" och därför yrka bifall till motion 2017:122, vilket innebär att på samma sätt som med 1986 års kyrkohandbok infoga översättningen av gamla översättningen av "Fader vår" parallellt med "Vår Fader". Det är precis så som Bertil Murray har sagt, att den s.k. gamla översättningen används ofta vid förrättningar, kyrkliga handlingar men också vid gudstjänster och används flitigt i många församlingar. Jag tycker att det skulle vara mycket olyckligt om man inte fick ha dessa båda översättningar parallella och likvärdiga, inte minst då av pastoral skäl. Utskottet anför "och tycker att det gått så lång tid sedan 'Vår Fader' började användas att det inte längre är rimligt att använda den parallellt med 'Fader vår'". Men jag tycker att detta inte är ett starkt skäl att inte så att säga tillåta också den gamla översättningen att finnas kvar parallellt, och just då av pastoral skäl i och med att den så ofta används fortfarande.

BISKOP MARTIN MODÉUS:

Ordförande! Bertil Murray ställde en fråga förut om vad gäller översättning och tolkning av "Vår Fader" och om Läronämnden hade behandlat den och det har Läronämnden inte gjort eftersom den här typen av texter får vi från andra sammanhang. Det är en jätteintressant fråga men den hör inte hemma här utan det är snarare till SKR man ska gå om den typen av resonemang ska föras.

BERTIL MURRAY (REPLIK):

Det är utmärkt vad du säger och jag förstår att eftersom ni inte har behandlat det så kan du kanske inte heller gå upp och svara något. Men att du reagerar som du gör tyder på att frågan är komplicerad. Jag är förvånad över att vi har levt under så pass många år och att den här frågan inte har aktualiserats, för jag menar att det är verkligen en väsentlig fråga. Står människor fortfarande i skuld fast vi har förlåtit dem?

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE:

Ordförande! Jag vill bifalla utskottets förslag och därmed vill jag avslå motionerna 2017:7, 2017:122 och 2017:154 och så vill vi följa utskottets förslag avseende Brödsbrytelsen.

Jag vill börja med Helig nr 2 som är välkänd i den formen som ni har framför er och vill påminna om att den ger musikaliska svårigheter inte minst genom att man

då skulle försöka ändra en insjungen praxis. Om inlästa ord är svåra att ändra så försöker ni att ändra insjungna.

När det gäller Brödsbrytelsen så vill jag gärna påpeka att ett av direktiven för handboken var att följa Bibel 2000 och här gör man då det i det andra och nya alternativet. Det finns fortfarande ett första alternativ som är likalydande med den som finns i 86:an. Man följer då 1 Kor 10:17 där det står, ”Eftersom brödet är ett enda är vi – fast många – en enda kropp, för alla får vi vår del av ett och samma bröd”. Det är alltså en konsekvens av att följa Bibel 2000 och därmed direktiven.

Så vill jag säga några ord om Herrens bön. Det finns inga förbud, Mats, utan man får lov att använda den men vi kommer inte att skriva ut den parallellt. Det handlar alltså enbart om detta. Bönen har ju sitt ursprung i den senaste översättningen av Nya testamentet till svenska och den översättningen är ungefär lika gammal som jag själv skulle jag tro. Det är nog bara i kyrkans värld som en bön är den nya efter att man har använt den i 20 år i församlingarna. Möjligheten att använda Fader vår kvarstår och båda finns på psalmbokens bakre pärms insida.

Sedan Bertil måste man ju fråga sig, vad säger vår Herre på det grundspråk som vi återfinner bönen i. Och då säger han, har jag nu tittat efter: ”våra gäldenärer”, *tois ofeiletais hemon*, får jag det till, och därmed så står det i den meningen ”gäldenärer”. Om vår Herre säger så, så tycker jag att vi ska följa det.

EVELINA JOHANSSON (REPLIK):

Ordförande! [sång:] ”Helig, helig, helig Herre Gud Sebaot. Hela jorden är full av din härlighet. Hosanna i höjden”. Det är inte svårare än så faktiskt.

Vad gäller Fader vår så tycker jag att om utskottet vill att nya Fader vår ska ta över, då kunde man i så fall ha varit ärliga nog att säga ”Ut ska den!”, för att liksom försvåra användningen genom att inte skriva ut den men inte säga att den ska inte få finnas. Det känns som lite som ett sätt att vrida undan den fast ändå inte.

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE (REPLIK):

Evelina sjunger vackert. Det är klart att det är möjligt att göra så men nyss ville du inte ändra ordet ”för”. Här vill du göra åtskilliga förändringar i en insjungen praxis. Vad gäller ”Herrens bön” låt det stå kvar, det står tydligt i anvisningarna att man får lov och jag hoppas att alla som ska bruka den nya kyrkohandboken, om den går igenom, läser anvisningarna tydligt.

EVELINA JOHANSSON (REPLIK):

Sofija försöker peka ut en inkonsekvens i mitt resonemang men den finns egentligen inte. Det är nämligen så att det är mycket lättare att ändra en lite större sak, som i det här fallet vi fick ju pålysa det några gånger, än att ändra ett litet ord i en acklamation som går med ryggmärgen. Jag tycker inte att de är så jämförbara som du påskiner. Vad gäller ”Fader vår” så är problemet inte vad som står i anvisningarna utan användarvänligheten, att göra den lite mer otillgänglig och stoppa den i ett appendix så att man behöver ha ett särskilt band vid altaret är ju egentligen bara att försvåra det praktiska om det nu ändå är så att den ska vara lika tillåten som tidigare.

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE (REPLIK):

Jag hoppas att psalmboken ligger på altaret. När det gäller Brödsbrytelsen så finns det alltså två olika alternativ. Det första alternativet är exakt likalydande med 1986

års förslag, det är det som sitter i ryggmärgen på folk. Det andra alternativet är ett nytt alternativ som folk alltså måste lära sig oavsett.

BERTIL MURRAY (REPLIK):

Du tar upp ”Fader vår” ”Vår Fader” utifrån två utgångspunkter. Vad gäller det här att använda båda översättningarna och användarvänligheten, det som är avgörande där tror jag är om det får fortsättningsvis finnas med i våra tryckta psalmböcker eller inte, den gamla. Tar man bort det därifrån då har man i praktiken utraderat det. Jag tror att det är svårt och pastoralt väldigt olyckligt. Den andra delen om översättningen, ja alltså, man kan språkligt översätta det så som det står, men man måste inte nödvändigtvis översätta det som det står. Jag ifrågasätter om det är en klok översättning. Jag har resonerat med flera exegeter om det här och fått svaret att det går att översätta så, men man måste inte översätta på det här sättet.

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE (REPLIK):

Då tänker jag, Bertil, att vår Herre ger ju denna bön som ett exempel i en undervisande situation. Vi behöver alltid mer undervisning och samtal om vad ”Herrens bön” innebär, därför finns den också i Lilla katekesen.

BERTIL MURRAY (REPLIK):

Min fråga kvarstår. Är det klokt att öva in i svenska folket och i vår svenska kristenhet och bland våra kyrkotillhöriga detta sätt att, javisst vi förlåter, men fortfarande står man i skuld. Det ska man inte glömma. Är det ett klokt sätt att be?

SOFIJA PEDERSEN VIDEKE (REPLIK):

Jag påminner här om att vi använder en bön som vi har en ekumenisk överenskomelse om och jag påminner också om att vi här följer de direktiv som kyrkohandboken har fått, nämligen att följa Bibel 2000 och här följer vi den grekiska grundtexten.

BISKOP MIKAEL MOGREN:

Ordförande! Nu håller vi på med något centralt nämligen ”Herrens bön” så då skulle jag vilja komma med några teologiska kommentarer, och det är att i den här frågan ”har förlåtit er som...” det där är ju hos Matteus väldigt precist översatt. Det är nog den matteanska, Matteusteologin, Matteus version av Jesus eller det som Matteus skolan hörde Jesus säga. Så står det inte hos Lukas utan där står det i presens. Det här är ju en perfektform, att det först måste ha varit förlåtelse för att man ska få förlåtelse, vilket är väldigt strängt, och det är nog den här stränga matteanska skolan som talar på det där sättet. Med det här lär vi oss mångfald. Att redan i bibelns böcker så finns det olika varianter av den förmodligen bordsbönen, nattvardsbönen, kadishbönen, Herrens bön. Det var ju den svenska monokulturen som bara hade ett enda sätt att be ”Vår Fader”, Herrens bön. Om vi på svenska språket har två olika sätt så är det ingen katastrof. I de flesta församlingar har de ju 10–30 olika fast det är på olika språk när man ber ”Vår Fader”. Jag tycker att det här är en träning på att vi går från monokultur till multikultur. Därmed också sagt att det finns inga tillfälligheter i översättningsarbetet. Men det är ju den där resan man har gjort och, som vi talade om förut, att det inte är den latinska, romerska, bibelöversättningen som ligger under den bibelöversättning vi fick 1981 och 2000 utan det är den grekiska originaltexten.

BERTIL MURRAY (REPLIK):

Tack för att du går in i det här viktiga samtalet. Om jag frågar dig rakt på, ska man av denna bön förstå det som att det verkligen är så att skulden kvarstår fast den är förlåten.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Nu är vi inne i en väldigt detaljerad diskussion, men viktig för det här är ju något som många av oss ber varje dag. Jag tycker att Luthers Lilla katekes ger en nyckel till din fråga, där Luther på just den här punkten lyfter fram behovet av Guds nåd, att det här är ingenting som vi håller på med och pressar fram av egen kraft, den här förlåtelsen som vi ska ha gett någon annan, utan den kommer ur Guds nåd allena.

BERTIL MURRAY (REPLIK):

Eftersom förslaget väcktes här då att det här borde jag snarare gå med till Sveriges kristna råd, finns det skäl för att fortsätta att tänka kring den här frågan.

BISKOP MIKAEL MOGREN (REPLIK):

Det vi nu upplever är ju det underbara som sker när vi börjar tala väsentligheter i kyrkan, att vi kommer till sådana här replikskiften som handlar om hur vi ska gå vidare. Vad betyder det här? Hur är vi människor? Vad har det här med kyrkan att göra? Hur ska vi utforma det här så att det blir liturgi för vår tid? Den diskussionen är i full svang nu faktiskt och det är underbart att få vara med om detta på mitt tolfte kyrkomöte, eller vad det är. Det är klart att vi ska gå vidare med det här. Samtalet har ju bara börjat. Handboken är ju inte klar än, nu ska den tas i bruk. Nu ska vi fortsätta. Det är klart att vi måste fortsätta detta oerhört spännande samtal som vi uttrycker i teologiskt utbyte men också i det liturgiska firandet av den stora lovsången.

Beslut i ärendet återfinns i kyrkomötets protokoll, § 172.